

2023

Tco

Föräldraledigheten under barnens två första år

– Mer ojämförd än statistiken visar

Kontakt

TCO Åsa Forsell
asa.forsell@tco.se

Förord

Sverige har en generös och på många sätt bra föräldraförsäkring. Den gör det ekonomiskt möjligt för föräldrar att vara lediga från arbetet för att ta hand om sina barn, vilket är en viktig del för att både kvinnor och män ska kunna kombinera sina yrkesliv med föräldraskap och familjeliv.

Det har dock länge varit tydligt att uttaget av föräldraförsäkringen är ojämnt. Kvinnor tar ut en större andel av dagarna än män och är därmed borta längre från arbetslivet. Detta får i sin tur negativa konsekvenser för kvinnors karriär, lön och i förlängningen även pension.

Vi har sett en positiv utveckling mot ett mer jämställt uttag av föräldrapenningdagarna, men sedan några år har takten dessvärre avtagit. I den här rapporten ger TCO en bredare bild av hur föräldraledigheten skiljer sig mellan män och kvinnor genom att titta på både obetald och betald ledighet. Bilden som framträder visar på att det är mer ojämnt än vad man kan tro.

Om den ekonomiska jämställdheten ska öka behövs en mer jämställd fördelning av föräldraledigheten. Då krävs det ett arbete med både normer på arbetsplatserna och reformer på statlig nivå. I slutändan handlar det om att uppnå ett mer jämställt samhälle.

A handwritten signature in black ink that reads "Therese Svanström".

Therese Svanström
Ordförande TCO

Innehållsförteckning

FÖRORD	3
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	5
SAMMANFATTNING	6
INLEDNING	8
HUR SER DEN TOTALA FÖRÄLDRALEDIGHETEN UT?	9
Föräldraledigheten regleras av föräldraförsäkringen och föräldraledighetslagen	9
Mest föräldrapenninguttag och mest ojämnt barnens första två år	10
Från antal föräldrapenningdagar till faktisk tid	12
Kvinnor tar mer obetald föräldraledighet än män	13
Kvinnors <i>obetald</i> ledighet är längre än mäns <i>totala</i>	14
Föräldraledigheten mer ojämnt än föräldrapenninguttaget	15
NEGATIVA KONSEKVENSER FÖR KVINNOR ATT INTE DELA LIKA – DEN OBETALDA LEDIGHETEN GÖR DET INTE BÄTTRE	16
TCO:S FÖRSLAG FÖR EN MER JÄMSTÄLLD FÖRÄLDRAFÖRSÄKRING	19
Dags för tredelning av föräldraförsäkringen	19
Bättre stöd för att få ihop livspusslet under barnens uppväxt	20
Ekonomiska incitament kan påverka utvecklingen åt rätt håll, men räcker sannolikt inte hela vägen	21
BILAGA: TIDIGARE UPPSKATTNING KRING FÖRÄLDRALEDIGHETENS LÄNGD SOM TCO GJORDE 2018	22
OM TCO	23

Sammanfattning

I den här rapporten undersöker TCO föräldraledigheten under barnens två första år, då den största delen av föräldraledigheten tas ut. Med hjälp av beräkningar på nya siffror från Försäkringskassan kan vi studera både obetald och betald föräldraledighet och ge en bredare bild av hur ansvaret för föräldraledigheten skiljer sig mellan män och kvinnor.

Först och främst kan vi konstatera att den totala föräldraledigheten under barnens två första år är mer ojämförbar än vad föräldrapenninguttaget visar. De senaste tillgängliga uppgifterna visar att män tog ut 22 procent av de första två årens föräldrapenningdagar. Kvinnorna tog alltså ut 78 procent. Om man även inkluderar obetald föräldraledighet, som föräldrarna alltså inte har tagit ut någon föräldrapenning för, stod männen för 20,9 procent och kvinnorna stod för 79,1 procent av den totala föräldraledigheten under barnens första två år.

Mätt i månader var kvinnor i genomsnitt borta från arbetet på grund av betald och obetald föräldraledighet i 12,7 månader under barnens första två år, för barn födda 2019. Motsvarande siffra för män var 3,4 månader. Det blir långa perioder borta från arbetet och arbetslivet, i synnerhet för kvinnor som får flera barn.

Vi kan också konstatera att kvinnors genomsnittliga *obetald* föräldraledighet är längre än mäns genomsnittliga *totala* föräldraledighet under barnens första två år. Kvinnor var i snitt föräldralediga utan att ta ut föräldrapenning under 4,2 månader och männen hade i genomsnitt en total föräldraledighet på 3,4 månader. Av den tiden var ungefär en månad obetald ledighet för männen.

I beräkningarna utgår vi från Försäkringskassans skattningar som visar att kvinnor tar en större andel av sin föräldraledighet som obetald ledighet än vad män gör. Den senaste uppgiften visar att kvinnor tog 32,6 procent

av föräldraledigheten under barnets första två år som obetald ledighet, medan män tog 28,2 procent som obetald ledighet. Under den sexårsperiod skattningarna gjorts för syns också att utvecklingen kring obetald ledighet har gått i en mer ojämsställd riktning.

Den ojämsställda fördelningen av föräldraledighet leder till inkomstskillnader mellan kvinnor och män. Den obetalda föräldraledigheten spär sannolikt på de negativa effekterna både på kort och lång sikt genom att ersättningen per ledig dag blir lägre och genom att längre frånvaroperioder från arbetslivet lättare leder till negativ påverkan på karriär-, löne- och inkomstutveckling.

Föräldraförsäkringens regelverk är konstruerat så att föräldrapar kan välja en jämsställd fördelning av föräldrapenningdagarna, men enligt forskning som vi redovisar i rapporten "Från jämsställda par till ojämsställda föräldrar" är normer på arbetsplatserna i stor utsträckning styrande för kvinnors och mäns val av föräldraledighetens längd.

Därför behöver politiken gå före och se till att regelverken är konstruerade så att de skapar bra förutsättningar att nå de av riksdagen antagna jämsställdhetspolitiska målen, där ekonomisk jämsställdhet är ett av delmålen. Föräldraförsäkringens behöver reformeras så att regelverket tydligare signalerar att målet är jämsställt föräldraskap.

TCO:s förslag för en reformerad föräldraförsäkring i korthet:

- Styr uttaget så att de allra flesta av föräldrapenningdagarna ska tas ut under barnens första tre år och tredela dessa dagar.
- Höj ersättningen på de 90 så kallade lägstanivådagarna så att även de dagarna ger inkomstrelaterad ersättning. Styr uttaget så att föräldrar kan ta ut 10 dagar per barn och år när barnen är mellan 3 och 12 år.
- Bygg in ekonomiska incitament i regelverket så att föräldrar uppmuntras att dela mer lika.

Inledning

Sverige har en generös och på många sätt bra föräldraförsäkring. Den gör det ekonomiskt möjligt för föräldrar att vara lediga från arbetet för att ta hand om sina barn. Och den är central för Sveriges jämställdhetspolitik och skapar tillsammans med barnomsorgen förutsättningar för en hög sysselsättningsgrad bland både kvinnor och män.

Det är allmänt känt att kvinnor tar en större del av föräldraledigheten än män. Forskning visar att den sneda fördelningen ger negativa effekter för kvinnors inkomster både på kort och lång sikt. Att det skapas ett stort och långvarigt inkomstgap mellan kvinnor och män efter att de får barn syns när man studerar den officiella inkomststatistiken, vilket TCO visade i rapporten ”Hur påverkas kvinnors och mäns inkomster när de får barn?”.

Oftast är det uttaget av föräldrapenningdagar som används för att beskriva föräldraledigheten, men föräldrapenningdagarna visar endast en del av ledigheten. Det är nämligen möjligt att vara föräldraledig utan att ta ut föräldrapenning. Dock samlas det inte in heltäckande statistik över den delen av föräldraledigheten som föräldrar inte begär föräldrapenning för. Det saknas därmed även statistik över den totala föräldraledigheten som omfattar både betald och obetald ledighet.

År 2018 gjorde TCO en uppskattning av den totala föräldraledighetens längd genom att kombinera Försäkringskassans heltäckande statistik över antal utbetalade föräldrapenningdagar med föräldrars uppfattning om hur länge de varit föräldralediga utan föräldrapenning¹. Det har gjorts flera undersökningar och skattningar för att få en bild av den obetalda och totala föräldraledigheten, men det samlas fortfarande inte in någon heltäckande statistik. Sedan några år tillbaka gör Försäkringskassan skattningar av andelen obetald ledighet genom att analysera episoddata.²

I den här rapporten tittar vi närmare på den obetalda och den totala föräldraledigheten där vi kombinerar Försäkringskassans heltäckande statistik över antal utbetalade föräldrapenningdagar under barnets första två år med Försäkringskassans skattningar av andel obetald ledighet.

1 Beskrivning av TCO:s tidigare uppskattning av den totala föräldraledigheten finns i slutet av den här rapporten.

2 ”Betald och obetald föräldraledighet Hur flexibla är föräldrar under barnets första två år? Försäkringskassan (2020).

Hur ser den totala föräldraledigheten ut?

Föräldraledigheten regleras av föräldraförsäkringen och föräldraledighetslagen

I Sverige är det föräldraförsäkringen och föräldraledighetslagen som reglerar hur länge man kan vara föräldraledig. Föräldraförsäkringen reglerar rätten till ersättning – föräldrapenning – som ska kompensera för den inkomst som föräldern förlorar när han eller hon avstår från att arbeta för att ta hand om sitt barn. Och föräldraledighetslagen reglerar hur länge föräldrar har rätt att vara föräldralediga eller gå ner i arbetstid både med och utan att samtidigt ta ut ersättning från föräldraförsäkringen.

Reglerna för föräldraförsäkringen och föräldraledighetslagen gör det möjligt att sprida ut föräldrapenningdagarna, då man enligt föräldraledighetslagen har rätt att vara heltidsledig under barnets första 18 månader utan att någon föräldrapenning tas ut.³ Det innebär att föräldrar kan välja längre perioder med föräldraledighet mot att få en lägre ersättning per ledig dag, det vill säga föräldrar kan ta ut föräldrapenning för färre antal dagar än de är föräldralediga.

Föräldraförsäkringen ger rätt till 390 dagar med ersättning motsvarande nära 80 procent av den föräldralediga förälderns inkomstbortfall.⁴ Under ytterligare 90 dagar har föräldrarna rätt till en ersättning på lägstanivå, vilket betyder 180 kronor om dagen. När barn har två vårdnadshavare är 90 av de 390 dagarna reserverade för vardera föräldern, medan resterande dagar kan fördelas på valfritt sätt mellan föräldrarna.

Tidigare kunde alla föräldrapenningdagar tas ut när som helst mellan födseln och barnets åttaårsdag. För barn födda 2014 eller senare har det gjorts en begränsning av hur många dagar som kan sparas och tas ut efter barnet har fyllt fyra år. Samtidigt flyttades den högsta åldern från åtta till 12 år. Så för barn födda 2014 eller senare kan maximalt 96 dagar tas ut under tiden barnet är mellan fyra och tolv år.

Efter barnets ettårsdag säger regelverket att man behöver ta ut minst fem⁵ föräldrapenningdagar per vecka för att nivån på förälderns sjukpenninggrundande inkomst (SGI) ska vara kvar på samma nivå. SGI används vid beräkning av olika ersättningar från socialförsäkringssystemet som till exempel beräkning av sjukpenning och föräldrapenning.

90 föräldrapenningdagar med inkomstrelaterad ersättning är reserverade för respektive förälder och kan inte överlåtas. Dessa reserverade dagar kallades tidigare för pappamånader.

90

90 föräldrapenningdagar med inkomstrelaterad ersättning är reserverade för respektive förälder och kan inte överlåtas. Dessa reserverade dagar kallades tidigare för pappamånader.

³ Därutöver har man rätt att vara föräldraledig i samma omfattning som föräldrapenning tas ut och man har rätt att arbeta deltid (75 procent) fram till barnet är 8 år utan att någon föräldrapenning tas ut.

⁴ Saknar föräldern en sjukpenninggrundande inkomst har han eller hon rätt till föräldrapenning på grundnivå som uppgår till 250 kronor per dag.

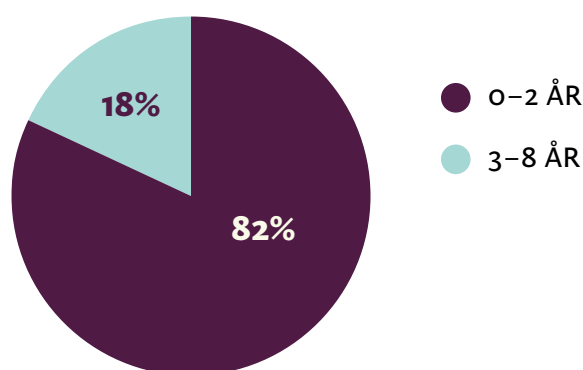
⁵ Man behöver ta ut sju föräldrapenningdagar per vecka för att få ut full ersättning när man är föräldraledig på heltid

Mest föräldrapenninguttag och mest ojämnt barnens första två år

De flesta föräldrapenningdagarna tas ut innan barnet börjar förskolan, vilket oftast brukar ske när barnet är mellan ett och två år. För barn födda 2013 togs 82 procent av föräldrapenningdagarna ut under barnens första två år och endast 18 procent togs alltså ut när barnen var mellan 3 och 8 år. Det framgår av diagram 1.

DIAGRAM 1. Andel uttagna föräldrapenningdagar vid olika ålder på barnet. Barn födda 2013

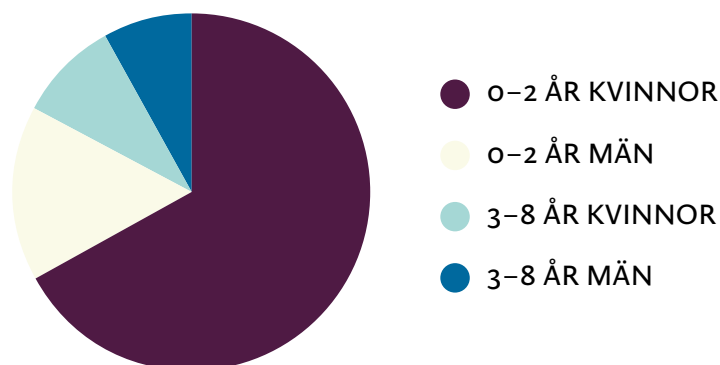

Källa: Försäkringskassan och egna beräkningar

Det finns också en skillnad mellan hur könsfördelningen ser ut i föräldrapenninguttaget före och efter förskolestart, eller när barnet fyllt två år. De föräldrapenningdagar som tas ut efter barnets första två år delar män och kvinnor jämnt på, vilket framgår av diagram 2. Men innan ett barn börjar på förskolan, det vill säga när de flesta föräldrapenningdagarna tas ut, är fördelningen långt ifrån jämnt.

Under barnets första två år stod kvinnor för 81 procent av de uttagna föräldrapenningdagarna för barn födda år 2013 och män stod alltså endast för 19 procent av dagarna. Uppgifter om barn födda 2013 är de senast tillgängliga när man vill studera uttag av föräldrapenning fram till att barnet fyllt 8 år, vilket barn som föddes 2013 gjorde år 2021.

DIAGRAM 2. Andel uttagna föräldrapenningdagar vid olika ålder på barnet, uttagna av kvinnor respektive män. Barn födda 2013

Källa: Försäkringskassan och egna beräkningar

Utvecklingen över tid av mäns andel av uttagna föräldrapenningdagar visas i diagram 3 och 4. Av diagram 3 framgår att den jämna fördelningen av föräldrapenninguttag för barn i åldern 3 till 8 år har hållit sig på samma nivå under hela åttaårsperioden som avser barn födda 2006–2013.

När det gäller uttagna föräldrapenningdagar under barnets första två år, har utvecklingen gått mot en mer jämställd fördelning. För barn födda 2019 tog män ut 22 procent av dessa föräldrapenningdagar. För barn födda 2006 var motsvarande siffra 15,9 procent. Det framgår av diagram 4.

Av diagrammet framgår dock också att utvecklingstakten mot en mer jämställd fördelning har avtagit sedan några år tillbaka och håller sig på en ganska oförändrad nivå. För barn födda 2019 var männens andel endast 0,3 procentenheter högre än för barn födda 2016.

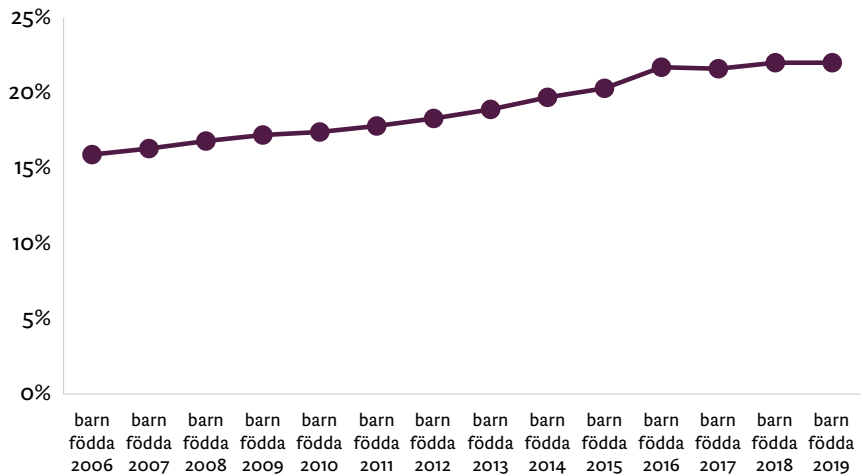
DIAGRAM 3. Mäns andel av uttagna föräldrapenningdagar för barn 3–8 år. Barn födda 2006–2013

Källa: Försäkringskassan och egna beräkningar

DIAGRAM 4. Mäns andel av uttagna föräldrapenningdagar för barn 0–2 år. Barn födda 2006–2019

Källa: Försäkringskassan och egna beräkningar

Från antal föräldrapenningdagar till faktisk tid

Registerstatistik visar alltså att pappor successivt tar ut allt större andel av föräldrapenningdagarna, även om det fortfarande är långt kvar till ett jämställt föräldrapenninguttag under barnens första två år.

Men statistiken över antal uttagna föräldrapenningdagar visar inte hur länge föräldrar faktiskt är föräldralediga och borta från arbetet totalt sett, det vill säga hur länge de är föräldralediga såväl med föräldrapenning som utan föräldrapenning. Den obetalda föräldraledigheten och den totala föräldraledigheten är viktiga att ta hänsyn till för att få en rättvisande bild av föräldraledigheten och hur ansvaret fördelas mellan kvinnor och män.

Det samlas fortfarande inte in någon heltäckande statistik över hur omfattande den obetalda föräldraledigheten är, det vill säga den föräldraledighet som föräldrar inte tar ut några föräldrapenningdagar för. Däremot gör Försäkringskassan sedan några år tillbaka skattningar av den totala föräldraledighetens längd under barnets första två år med utgångspunkt i detaljerad statistik om föräldrars föräldrapenninguttag (episoddata) och vissa antaganden kring uttagsmönstret.⁶ Bland annat görs två grundantaganden som innebär att någon av föräldrarna alltid är ledig för barn som inte fyllt ett år och att de försäkrade skyddar sin sjukpenninggrundande inkomst genom att ta ut minst fem föräldrapenningdagar per vecka efter barnet fyllt ett år.

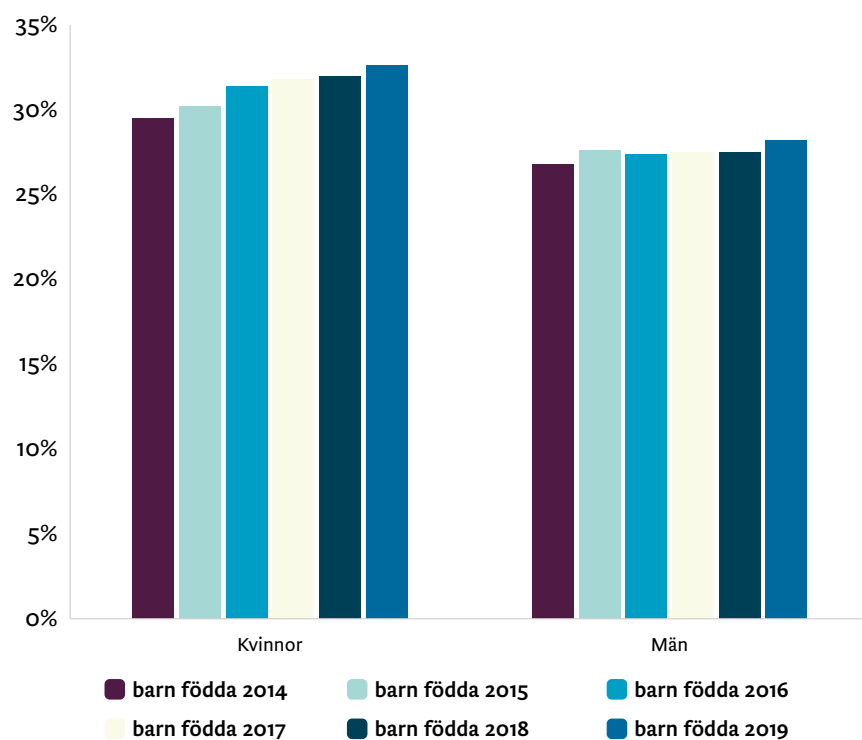
⁶ "Betald och obetald föräldraledighet Hur flexibla är föräldrar under barnens första två levnadsår?", Försäkringskassan (2020)

Kvinnor tar mer obetald föräldraledighet än män

Försäkringskassans skattade uppgifter kring hur stor andel av föräldraledigheten som är obetald ledighet⁷ visas i diagram 5 nedan. Av diagrammet framgår att kvinnor tar en högre andel obetald föräldraledighet än män och att andelen har ökat under de sex år som det finns uppgifter för. För barn födda 2019 var andelen obetald föräldraledighet 32,6 procent för kvinnor och 28,2 procent för män.

Skattningarna har gjorts för sex år och under den sexårsperioden har skillnaden ökat mellan kvinnors och mäns andel obetald ledighet, så utvecklingen kring den obetalda ledigheten har alltså gått mot en mer ojämnställd fördelning. Kvinnors andel obetald ledighet har ökat med 3,2 procentenheter (eller 10,8 procent) under den här perioden, medan mäns andel obetald föräldraledighet har ökat med endast 1,4 procentenheter (eller 5,2 procent).

DIAGRAM 5. Skattad andel obetald föräldraledighet under barnens två första år för kvinnor respektive män. Barn födda 2014–2019

Källa: Försäkringskassan

⁷ Uppgifter finns i skrivande stund på Försäkringskassans hemsida rörande barn födda 2014–2016 och Försäkringskassan har levererat motsvarande uppgifter till TCO för barn födda 2017–2019.

12,7 MÅNADER

Kvinnor med barn födda 2019 var i genomsnitt borta från arbetet 12,7 månader på grund av föräldraledighet under barnets första två år. Papporna till samma barn var i snitt föräldralediga 3,4 månader.

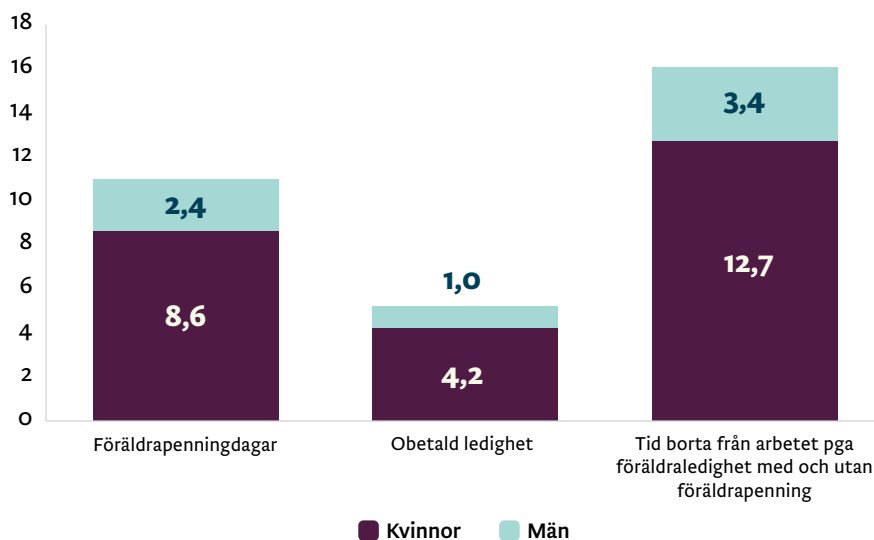
Kvinnors obetalda ledighet är längre än mäns totala

Genom att kombinera Försäkringskassans skattade uppgifter om obetald föräldraledighet med myndighetens heltäckande statistik över uttagna föräldrapenningdagar efter barnets ålder, kan vi beräkna hur många månader totalt som kvinnor och män i genomsnitt är borta från arbetet på grund av föräldraledighet under barnens första två år.

Kvinnor med barn födda 2019 var i genomsnitt borta från arbetet 12,7 månader på grund av föräldraledighet under barnets första två år. Papporna till samma barn var i snitt föräldralediga 3,4 månader. Dessa uppgifter syns i diagram 6 i den högra stapeln. Den vänstra stapeln visar antal månader med föräldrapenning för samma barn, det vill säga antal månader med betald föräldraledighet och den mittersta stapeln visar antal månader med obetald ledighet.

Stapeln i mitten i diagrammet visar att kvinnor i snitt var föräldralediga utan att ta ut föräldrapenning under 4,2 månader under barnens första två år och att män var det i en månad. Det betyder att kvinnorna i snitt var föräldralediga utan att ta ut någon ersättning under en längre period än männen i snitt var både betalt och obetald föräldralediga under barnets första två år.

DIAGRAM 6. Antal månaders föräldraledighet under barnens två första år (barn födda 2019) med och utan föräldrapenning för kvinnor och män

Källa: Försäkringskassan och egna beräkningar

Not: Avrundning gör att det ser ut som kvinnors obetalda och betalda ledighet inte summerar till kvinnors totala ledighet.

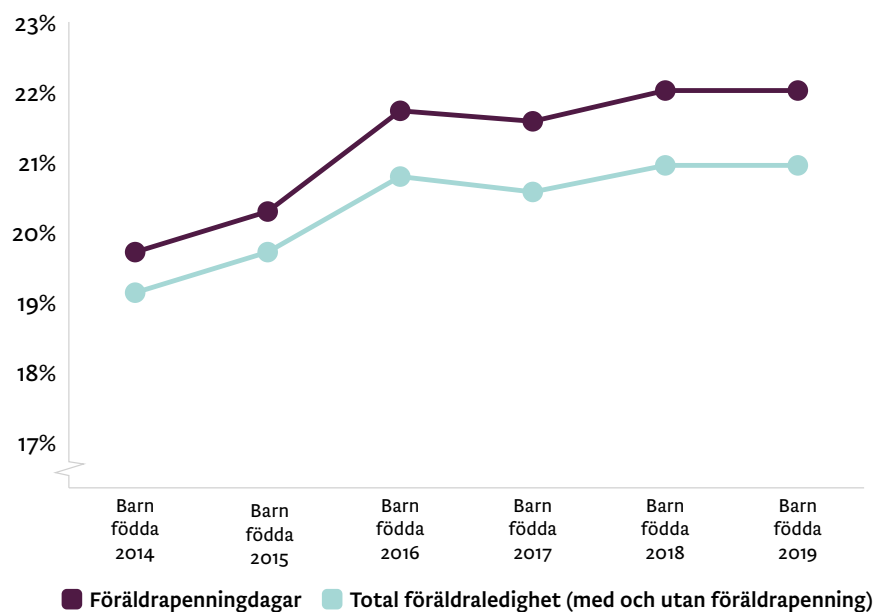
Föräldraledigheten mer ojämsställd än föräldrapenninguttaget

I diagram 7 visas männens andel av utbetalade föräldrapenningdagar och deras andel av den totala föräldraledigheten under barnens första två år. Diagrammet visar uppgifter för barn födda 2014–2019, vilket är de år vi har uppgifter rörande den obetalda och den totala föräldraledigheten

Diagram 7 visar att män tog ut 22 procent av alla föräldrapenningdagar som togs ut under barnets första två år, för barn födda 2019. Räkna man in den obetalda ledigheten sjunker männens andel till 20,9 procent av den totala föräldraledigheten under samma tidsperiod. Det går alltså att konstatera att den totala föräldraledigheten under barnens två första år är mer ojämsställd än vad föräldrapenninguttaget indikerar.

Av diagrammet framgår också att skillnaden har ökat något över den sexårsperiod som vi har uppgifter för. Utvecklingen mot en mer jämställd fördelning av föräldrapenninguttaget under barnens första två år verkar ha avstannat de senaste åren, vilket syns tydligt i diagram 4 ovan. Det gäller även när vi tittar på utvecklingen mot en mer jämställd fördelning av den totala föräldraledigheten, där både betald och obetald ledighet ingår.

DIAGRAM 7. Mäns andel av uttagna föräldrapenningdagar (betald föräldraledighet) respektive av total föräldraledighet (med och utan föräldrapenning) under barnets två första år. Barn födda 2014–2019

Källa: Försäkringskassan och egna beräkningar

Negativa konsekvenser för kvinnor att inte dela lika – den obetalda ledigheten gör det inte bättre

En kvinna är alltså i genomsnitt borta från jobbet 12,7 månader de första två åren efter att hon fått barn. Det blir väldigt långa perioder borta från arbetet och arbetslivet särskilt för kvinnor som får fler barn än ett. En kvinna som får tre barn under en sexårsperiod kommer i genomsnitt att vara frånvarande från arbetet i tre år och två månader, det vill säga mer än halva sexårsperioden. Pappan till samma barn kommer i genomsnitt vara föräldraledig lite drygt tio månader, uppdelat på tre perioder. Det är lätt att förstå att föräldraledigheten innebär en större påverkan på kvinnors arbetsliv än mäns.

Att kvinnor är borta från jobbet i långa och sammanhängande perioder har direkt påverkan på det fortsatta arbetslivet, vad gäller karriärmöjligheter, benägenhet att jobba deltid med mera. Forskning visar att det ojämna uttaget lägger grunden för framtida deltidsarbete och större ansvar för det obetalda hemarbetet.⁸ Sammantaget leder det här till negativ påverkan på kvinnors löneutveckling, inkomstutveckling, karriär och pensioner.⁹

”Att kvinnor är borta från jobbet i långa och sammanhängande perioder har direkt påverkan på det fortsatta arbetslivet, vad gäller karriärmöjligheter, benägenhet att jobba deltid med mera.

När TCO har tittat närmare på vad som händer med kvinnors och mäns inkomster när de blir föräldrar, är det tydligt att kvinnors genomsnittsinkomster påverkas negativt när de får barn, medan mäns inkomster inte gör det på samma sätt. I rapporten vi släppte hösten 2021¹⁰ jämförde vi inkomstutvecklingen nio år efter barnafödande för kvinnor och män i tio vanliga tjänstemannayrken som var lika gamla och fick barn samma år. Där framgick det tydligt att kvinnornas genomsnittsinkomster sjunker tidigare och mycket mer än mäns efter att barnet kommer och att inkomstgapet mellan könen fortfarande fanns kvar när barnen gick i tredje klass. Samma resultat gäller även i yrken där kvinnornas genomsnittsinkomst var högre än mäns innan barnen föddes.

8 ”Ojämsställd arbetsbörda. Föräldraledighetens betydelse för fördelningen av betalt och obetalt arbete” Försäkringskassan (2013)

9 Se till exempel Familjepolitik för alla? En ESO-rapport om föräldrapenning och jämställdhet” ESO (2015) och IFAU:s forskningssammanfattning om kvinnor och män på arbetsmarknaden under rubrikerna ”Det första barnet påverkar kvinnornas lönearbete” och ”I par som delar föräldraledigheten mer lika har kvinnor bättre löneutveckling”.

10 ”Hur påverkas kvinnors och mäns inkomster när de får barn?” TCO (2021)

Det finns också en risk att missgynnas i samband med föräldraledigheten, även fast det är förbjudet enligt diskrimineringslagen. Det gäller i synnerhet i samband med långa föräldraledigheter. I en undersökning som Novus genomförde på TCO:s och Unionens uppdrag vintern 2020/2021 svarade nästan var femte tjänstemän med barn under 12 år att de upplevde att de missgynnats av sin arbetsgivare i samband med sin föräldraledighet. Bland de som varit föräldralediga ett år eller längre var det nära fyra av tio som svarade så.¹¹

När TCO låtit Novus ställa frågan till tjänstemän med barn om de anser att deras möjligheter till karriärutveckling har påverkats som en följd av deras föräldraledighet, var det omkring 1 av 5 som ansåg att deras karriärutveckling påverkats negativt.¹² Bland privatanställda tjänstemän med barn ansåg var fjärde kvinna och var tionde man att så var fallet.

Nästan var femte tjänsteman med barn under 12 år upplevde enligt en undersökning att de missgynnats av sin arbetsgivare i samband med sin föräldraledighet.

11 Läs mer om undersökningen på TCO:s hemsida: <https://tco.se/fakta-och-politik/jamstalldhet/missgynnande-av-foraldralediga>

12 "Får tjänstemännen ihop livspusslet?" TCO (2020)

TCO:s förslag för en mer jämställd föräldraförsäkring

Forskning visar alltså att dagens sneda fördelning av föräldraledighet leder till inkomstskillnader mellan kvinnor och män. Och i den här rapporten har vi visat att den obetalda föräldraledigheten som kvinnor och män tar ut gör att den totala föräldraledigheten är ännu mer ojämsälld än vad uttaget av föräldrapenning visar. Över tiden har föräldrapenninguttaget utvecklats mot en mindre ojämsälld fördelning, men utvecklingstakten har avtagit och ligger på en ganska oförändrad nivå de senaste åren. Motsvarande utveckling ses för den totala föräldraledigheten de sex år vi har uppgifter för. Både kvinnors och mäns andel obetald ledighet har ökat över tiden, men kvinnornas andel har ökat mer så det innebär att den obetalda ledigheten driver på utvecklingen mot en mer ojämsälld fördelning av den totala föräldraledigheten.

” Den obetalda föräldraledigheten som kvinnor och män tar ut gör att den totala föräldraledigheten är ännu mer ojämsälld än vad uttaget av föräldrapenning visar.

Forskning visar också att normer på arbetsplatserna är styrande för kvinnors och mäns val av föräldraledighet, vilket beskrivs i TCO-rapporten ”Från jämställda par till ojämsällda föräldrar” från 2021. Föräldraförsäkringens regelverk gör det möjligt för föräldrapar att välja en jämställd fördelning av föräldrapenningdagarna, men när normerna är styrande kan man fråga sig hur fritt föräldrarnas val egentligen är. TCO:s bedömning är att politiken behöver gå före och visa vägen.

För att vi ska nå målet om ekonomisk jämställdhet behöver föräldraförsäkringen reformeras så att vi får en mer jämställd fördelning av föräldraledigheten och som en följd av det minskade inkomstskillnader mellan könen. Regelverket behöver konstrueras så att det tydligare signalerar till både föräldrar och arbetsgivare att målet är ett jämställt föräldraskap.

Dags för tredelning av föräldraförsäkringen

Tiden är mogen för en tredelning av föräldraförsäkringen, så att en tredjedel av föräldrapenningdagarna får tas ut av vardera föräldern och en tredjedel fördelas fritt mellan föräldrarna. Den tredje reserverade månaden i föräldraförsäkringen infördes 2016 och det är dags att ta nästa steg.

Införandet av fler reserverade månader, som har skett i olika omgångar, har lett till en mer jämställd fördelning av föräldrapenninguttaget. Det har kunnat slås fast i utvärderingar av reformerna.¹³ Ny forskning visar också att de reserverade månaderna även kan ha indirekta effekter som gör att män tar ut föräldraledighet tidigare i barnets liv.¹⁴

13 ”Jämställda föräldraförsäkring. Utvärdering av de reserverade månaderna i föräldraförsäkringen” Försäkringskassan (2019) och

14 ”Essays in Swedish Family Policy” Tallås Ahlzén (2022). Beskrivning av forskningen finns här Pappor tog ut tidigare föräldraledighet efter att den andra pappamånaden infördes - Stockholms universitet

De 390 dagarna med inkomstrelaterad ersättning bör därutöver styras till att tas ut under barnets första tre år eftersom fördelningen är som mest ojämfäställd när barnen är små.

Försäkringskassan har följt upp regeländringen som innebar att för barn födda år 2014 och senare får maximalt 96 föräldrapenningdagar sparas och tas ut efter barnets fyraårsdag. Analysen visar att regeländringen ledde till att pappors uttag ökat något under barnets första och andra levnadsår, medan mammors uttag ökat under barnets tredje och fjärde levnadsår. Så det är sannolikt att liknande effekter kan uppnås genom att begränsa föräldrapenninguttaget från barnets treårsdag.

Med förslagen om tredelning och begränsning av antal dagar som får tas ut efter barnets treårsdag nås en mer jämfäställd fördelning av föräldraledigheten genom ökad styrning av föräldrapenningdagarna, vilket har fördelen att reformeringen inte samtidigt för med sig stora utgiftsökningar för staten.

Bättre stöd för att få ihop livspusslet under barnens uppväxt

TCO ser också ett behov av stöd för alla föräldrar för att få ihop livspusslet under barnens uppväxt. Det är nödvändigt för ökad jämfäställdhet och ett på sikt minskat behov av deltidsarbete av omsorgsskäl, som idag oftast kvinnor står för. TCO menar att ett sådant stöd är möjligt inom ramen för föräldraförsäkringen, genom vissa justeringar.

TCO anser att de 90 dagarna inom föräldraförsäkringen med låg ersättning (de 90 så kallade lägstanivådagarna som ger 180 kronor om dagen) bör styras om så att tio dagar om året kan tas ut under barnens uppväxt när barnen är mellan 3 och 12 år. Det blir fem dagar per förälder för barn som har två vårdnadshavare. Ersättningen bör vara 80 procent av inkomsten så att alla män och kvinnor har reell möjlighet att ta ut dessa dagar.

Det är inte fråga om några ”nya” lediga dagar, utan en smartare användning av de dagar som redan finns inom föräldraförsäkringen. Visserligen för den här reformen med sig ökade kostnader genom den högre ersättningsnivån, men dagens låga ersättningsnivå gör att dagarna inte ger den nytta de är tänkta att ge föräldrar och barn. Många av lägstanivådagarna fryser inne och många av dagarna tas ut under dagar då föräldern inte skulle ha arbetat.

Ekonomiska incitament kan påverka utvecklingen åt rätt håll, men räcker sannolikt inte hela vägen

Från TCO:s perspektiv kan ekonomiska incitament fungera för att styra mot ett mer jämställt uttag av föräldrapenningen. Däremot är det mest på marginalen och troligtvis när man inte alla föräldrar med ekonomiska incitament. Vår bedömning är att reformer som uppmuntrar föräldrar att dela mer lika kan bidra till att steg tas mot en mer jämställd fördelning av föräldraledigheten, men att det inte räcker för att nå hela vägen fram till jämställd fördelning. Dessutom är det avgörande att ekonomiska incitament konstrueras på ett tydligt och smart sätt för att de ska fungera, gärna med inslag av så kallad nudging, det vill säga att göra det enklare att göra vissa val.

Det har tidigare inte kunnat slås fast att jämställdhetsbonusen som fanns i lite olika utformning under åren 2008–2017 ledde till ett mer jämställt uttag av föräldrapenningen.¹⁵ Ny forskning från IFAU¹⁶ har dock kunnat visa att jämställdhetsbonusen påverkade skillnaden i uttag mellan den förälder som tog ut flest respektive minst antal föräldrapenningdagar bland de föräldrar som hade tagit ut alla reserverade dagar när barnet fyllde åtta år. Även om det i sig inte innebar att fördelningen av föräldrapenninguttaget på övergripande nivå blev mer jämställd. Den viktiga slutsatsen som dras i den här forskningsrapporten är att det går att påverka föräldrars uttag av föräldrapenning med ekonomiska incitament.

Ett av TCO:s förslag är att införa en bonus i form av en skattefri klumpsumma som betalas ut automatiskt på barnets tvåårsdag till de föräldrapar som har delat lika fram till dess. En sådan reform har dock nackdelen att den medför utgifter för statsbudgeten, vilket till exempel en ökning av antalet reserverade dagar inte gör på samma sätt.

TCO:s förslag för en reformerad föräldraförsäkring:

- Styr uttaget så att de allra flesta av föräldrapenningdagarna tas ut under barnens första tre år. TCO anser att de 390 dagarna med inkomstrelaterad ersättning bör tas ut under barnets första tre år.
- Tredela dessa dagar, så att 130 dagar får tas ut av ena föräldern, 130 dagar får tas ut av den andra föräldern och 130 dagar får fördelas fritt mellan föräldrarna. Det här gäller när barn har två vårdnadshavare.
- Höj ersättningen på de 90 så kallade lägstanivådagarna som idag ger 180 kronor om dagen, så att även de dagarna ger inkomstrelaterad ersättning. Då får fler föräldrar reella möjligheter att faktiskt använda dem. Knyt samtidigt hälften av dessa dagar till respektive förälder för barn som har två vårdnadshavare.
- Styr uttaget av dessa dagar så att föräldrar kan ta ut 10 dagar per barn och år under barnens uppväxt när barnen är mellan 3 och 12 år för att få ihop livspusslet. Det blir fem dagar per barn och år för vardera föräldern när barnet har två vårdnadshavare.
- Bygg in ekonomiska incitament i regelverket så att föräldrar uppmuntras att dela mer lika. Det kan vara att införa en jämställdhetspeng i föräldraförsäkringen – en skattefri klumpsumma som betalas ut automatisk till de föräldrar som delat lika fram till barnets tvåårsdag.

15 "Ett jämställt uttag? Reformen inom föräldraförsäkringen" ISF (2012) och "Är föräldraförsäkringen jämställd och jämlik?" Duvander/Fores (2022)

16 Ledde jämställdhetsbonusen till ett mer jämställt uttag av föräldrapenning? Olof Rosenqvist, IFAU, Rapport 2022:18

Tidigare uppskattning kring föräldraledighetens längd som TCO gjorde 2018

TCO gjorde under hösten 2018 uppskattningar som visade att mammor var föräldralediga och borta från arbetslivet i snitt 14,5 månader innan barnet fyller två år, samtidigt som pappor i snitt var borta 3,8 månader barnets två första år. Dessa beräkningar byggde på andra uppgifter kring hur stor andel av föräldraledigheten som tas ut obetalt än de som vi redovisar i den här rapporten. Nedan beskrivs vilka uppgifter och antaganden som uppskattningarna från 2018 byggde på.

Även 2018 saknades statistik över hur lång föräldraledighet som föräldrar tar ut. Det hade gjorts några olika undersökningar för att få kunskap om hur det såg ut, men vi hittade ingen rikstäckande undersökning och ingen som omfattade de senaste åren.

För att kunna göra en uppskattning över hur långa frånvaroperioder som ett visst antal uttagna föräldrapenningdagar motsvarar behövde vi göra antaganden rörande om och hur föräldrar vanligtvis sprider ut sina föräldrapenningdagar. Vi valde att använda resultaten från en enkätundersökning av Försäkringskassan där de hade frågat föräldrar om längden på deras föräldraledighet under barnets första två år. Undersökningen redovisas i Försäkringskassans rapport "Ojämsställd arbetsbörda. Föräldraledighetens betydelse för fördelning av betalt och obetalt arbete" från 2013 och bestod av 2 450 telefonenkätintervjuer med föräldrar till barn födda 2004 samt 2009.

Svaren visade att kvinnor tog ut föräldrapenning för 62 procent av sin föräldraledighet och att män tog ut föräldrapenning för 58 procent av sin föräldraledighet. Våra tidigare uppskattningar av genomsnittlig längd på kvinnors och mäns föräldraledighet för barn födda 2015 byggde alltså på uttagna föräldrapenningdagar för de barnen, medan våra antaganden kring hur föräldrar sprider ut föräldrapenningdagarna avsåg hur föräldrar till barn födda sex respektive elva år tidigare svarade att de hade gjort.

Om TCO

TCO är en partipolitiskt fristående centralorganisation som samlar 12 fackförbund med över 1,2 miljoner medlemmar. Vår uppgift är att påverka politiken och samhällsutvecklingen för goda villkor i arbetslivet. TCO-förbundens medlemmar är både välutbildade och professionella yrkesutövare. De jobbar i landets privata tjänste- och industriföretag, kommuner, lands-ting, kyrka, statliga myndigheter och i den ideella sektorn. Bland yrkesgrupperna finns allt från ingenjörer och journalister till poliser, ekonomer och sjuksköterskor. Över 60 procent av medlemmarna är kvinnor.

Vill du veta mer? Gå in på www.tco.se

Tjänstemännens centralorganisation
Linnégatan 14, 114 94 Stockholm
Tel 08-782 91 00, tco.se

